

Тамара ЯЦЕНКО, Олександр МИТНИК, Любов ГАЛУШКО,
Катерина ТКАЧЕНКО, Дмитро БУЛЬЧЕНКО

ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНАННЯ ПРАЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ ПСИХОАНАЛІЗУ ВІЗУАЛІЗОВАНИХ ПРЕЗЕНТАНТІВ ПСИХІКИ СУБ'ЄКТА

Tamara YATSENKO, Oleksandr MYTNYK, Lyubov GALUSHKO,
Kateryna TKACHENKO, Dmytro BULCHENKO

PECULIARITIES OF COGNITION THE PRELOGICAL THINKING IN THE PROCESS OF PSYCHOANALYSIS OF VISUAL PRESENTERS OF THE SUBJECT'S PSYCHE

DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2022.02.113>

УДК: 159.964.2

«Взяти із минулого вогонь, а не попіл...»
(Жан Жорес)

«Take the fire from the past, but not the ashes...»
(Jean Jaurès)

Вступ. Дослідження проводилось на стенографічному матеріалі групової діагностико-корекційної роботи за *методом активного соціально-психологічного пізнання* (далі – АСПП). Вказаний метод ґрунтується на візуалізованій самопрезентації психіки суб'єкта, що відзначається збереженням її інформаційних еквівалентів.

У роботі розкриваються особливості терміна «пралогічність» психіки (мислення), що має архаїчну передісторію, пов'язану із становленням просоціальної культури людства, в якій визначальним був період анімізації, пов'язаний із одухотворенням предметного світу. Звідси розуміння «подвійності» візуалізованих форм самопрезентації суб'єкта, що унаочнено засвідчується психомалюнками і тематичним підбором репродукцій художніх полотен. Свого часу французький філософ Л. Леві-Брюль,

який тридцятиріччя вивчав *первісне мислення*, вказав на подвійність, притаманну психіці людини [2]. В наших дослідженнях цей факт виявився актуальним та підтвердженим результатами тематичного упредметнення власної психіки учасниками груп АСПП. Довгий час ця важлива характеристика «двоплщинності» усталено асоціювалась лише із психікою первісних людей і недостатньо розглядалась (або ігнорувалась) як важливий чинник функціонування психіки сучасної людини. Розробляючи та досліджуючи (понад сорокаріччя) методи глибинного пізнання психіки, ми накопичили об'ємний емпіричний матеріал, який звертає увагу віртуозністю здатності психіки людини до перекодування в площину спостереження. Останнє підтверджується впровадженням **тематично-візуалізованої самопрезентації** учасників АСПП, яка передбачає

самостійний підбір репродукцій художніх полотен, або малювання тематичних психомалюнків (до зустрічі з психологом).

Постановка проблеми. Заявлена в статті проблема пізнання сутності пралогічного мислення у процесі АСПП пояснюється завданнями *холістичного підходу* до розуміння психіки в її цілісності. Психодинамічна теорія, яка є базовою для глибинного пізнання, спирається на єдність і невід'ємність сфер свідомого і несвідомого при властивій їм функціональній асиметрії. Психіці притаманна здатність самопрезентації за допомогою слова (мови свідомого) та символу (мови несвідомого). Часто словники, подаючи зміст когнітивного підходу до розуміння поняття категорії «пізнання», звертають увагу на «здатність психіки до подвійного кодування, а саме на слово (вербум) і на образ (символ)». Здебільшого стверджується наявність двох систем кодування, опрацювання і збереження когнітивної інформації – образної і вербальної.

Сказане підтверджує результати наших досліджень про двоплщинність самопрезентації учасників груп АСПП. Аналогію знаходимо і в працях Р. Декарта, який звертав увагу на двоплщинність психіки, як і на те, що свідомість («душа») є сутністю в єднанні з матеріальним тілом. Представлені вище позиції становлять передумову для адекватного розуміння, що глибинне пізнання спирається на факт здатності психіки до подвійності самооб'єктивування в площину «чутого» та «баченого». Водночас це вказує на важливість забезпечення в глибинному пізнанні прийому упредметненої самопрезентації кожним учасником АСПП як передумови результативності проходження глибинної корекції.

За умов роботи в онлайні ми інструментально змушені обмежуватись малюнками, за інших же обставин до самопрезентації здебільшого задіюються ліпка, просторові моделі, психодрама, робота з пісчаницею, іграшками тощо. Результативність процесу перекодування психіки в опредметнені образи підтверджується високою оцінкою З. Фройдом візуалізованості сновидінь, які він окреслив як «царську дорогу до істини». К. Юнг зробив крок ще далі пропозицією пацієнтам промальовувати свої сновидіння, що, на жаль, не набуло усталеності в його психоаналітичних дослідженнях.

Архаїчна здібність психіки до перекодування ідеальної реальності в упредметнену (із збереженням інформаційних еквівалентів)

побуджувала ініціативу введення практики здійснення учасником АСПП візуалізованої самопрезентації, причому ще до початку діалогічної з ним роботи психолога. Якщо латентні (несвідомі) аспекти психіки *здатні самоплинно актуалізуватись* у самому процесі візуалізовано-тематичної самопрезентації, то розв'язання особистісної проблеми суб'єкта потребує довготривалої діалогічної взаємодії професійного психолога з респондентом, яка порційно і багаторівнево сприяє об'єктивуванню смислових параметрів презентантів. Діалогічна взаємодія «Психолог ↔ Респондент» (далі «П ↔ Р») є передумовою згармонізованості обох сфер психіки (свідоме / несвідоме).

Довготривалість процедури АСПП є типовою для психоаналітичного пізнання психіки, що потребує напрацювання поведінкового матеріалу, який піддається подовжньому аналізу у своєму сукупному масиві. Водночас варто зауважити, що ортодоксальний психоаналіз не передбачав обов'язковості *діалогічної взаємодії психоаналітика із пацієнтом*.

У практиці АСПП *центральною ланцюгом є вміння психолога ставити діагностично релевантні запитання, які і задають динаміку виявлення смислових параметрів діалогу, що є базовим для точності діагностико-корекційного процесу*. Запитання психолога повинні відзначатись енергетичним потенціалом, що спонукає респондента до відповіді. Такого типу запитання спираються на вміння психолога прочитувати *смисли* почутого і баченого. Якщо семантика презентації респондента може пояснюватись сюжетною канвою зображень (психомалюнків), то запитання психолога зорієнтовані на актуалізацію смислових параметрів, які й каталізують самоплинну активність респондента.

Наша багаторічна практика дала змогу констатувати «сліпу навичку руки» (термін введено Л. Леві-Брюлем у відомій фундаментальній праці «Первісне мислення» [2]) респондента у визначенні послідовності аналізу малюнків у процесі діалогічної взаємодії з психологом. Ми назвали це *«імпліцитним порядком»* (скритим, невидимим свідомості). Модель внутрішньої динаміки психіки презентує факт того, що імпліцитний порядок об'єднує обидві сфери психіки в їхньому потенціалі активності (див. *рис. 1*). Вивчення проблеми архаїчного спадку людства звернуло нашу увагу на специфіку когнітивних, зокрема мисленневих, процесів, які незмінно актуалізу-

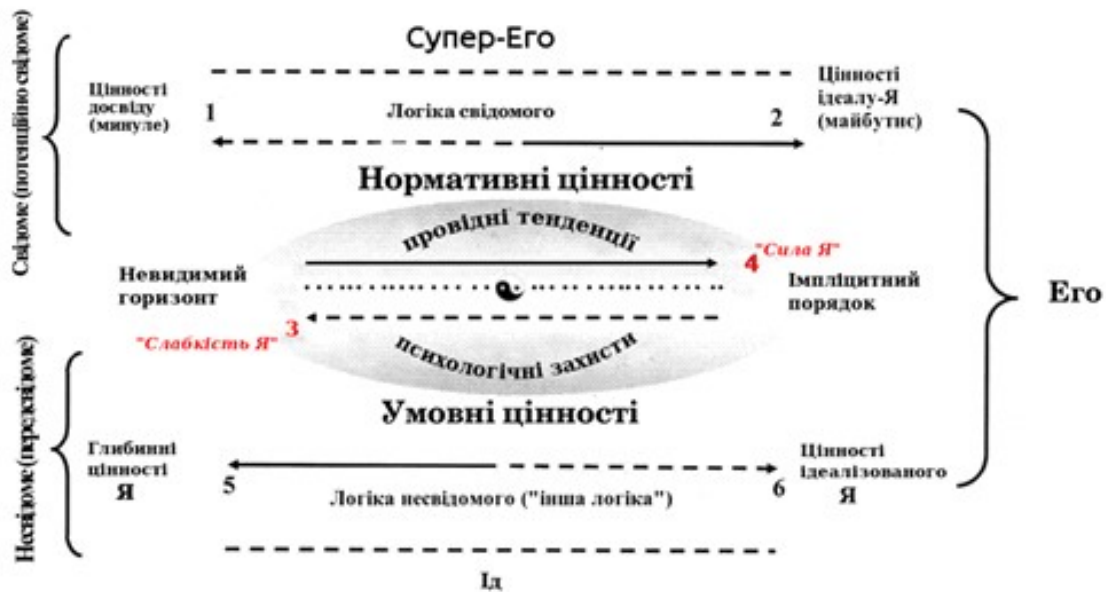

Рис. 1.
Модель внутрішньої динаміки психіки

ються при перекодуванні психіки із ідеальної реальності в упредметнену.

Важливим є факт здатності руки респондента до миттєвого розташування самопрезентантів у наступності емотивної їх значущості. Десятиріччями ми переконуємось у спроможності суб'єкта швидко, без емотивних труднощів, розташовувати візуалізовані презентанти (малюнки) у порядку їхньої значущості для нього. Представлені Л. Леві-Брюлем результати переконують у тому, що пралогічність мислення людини не завершується разом з переходом в якусь іншу епоху свого розвитку та існування: «*пралогічні особливості мислення зберігаються у людській психіці і на завжди невід'ємно співіснують з логічним мисленням*» [2]. Відмінність між указаними типами мислення (логічне та пралогічне) полягає лише в їх реагуванні на протиріччя (алогічності). Пралогічне мислення нейтральне, байдуже до суперечностей дійсності, чого не скажеш про логічне мислення, що визначається нетерпимістю до них.

Метод дослідження. Науково-практичне дослідження проводилось у процесі реалізації групового методу АСПП у рамках професійної підготовки психологів до практичної роботи. Основою методу є розуміння психіки у її цілісності (холістичний підхід). Методологічна оптика ґрунтується на прогуманістичних принципах, що сприяють зорієнтованості групового процесу на пізнання феномену психіки. В кон-

тексті сказаного важливо окреслити деякі сутнісні *характеристики принципів та законів діагностики і корекції* в групах АСПП, а саме їхню нероздільність та підкореність законам *позитивної дезінтеграції психіки і вторинної її інтеграції на більш високому рівні психічного розвитку суб'єкта*. Вказана позиція є провідною в психодинамічній методології, що сприяє адекватному розумінню діагностико-корекційної практики за *методом АСПП*, яка підкреслює інтегрованість і недопустимість розриву між діагностикою і корекцією, як і той факт, що ослабленню (корекції) повинні підлягати ті утворення психіки, які задані системою психічних захистів у їх співпричетності з відступами від реальності, що спрямовані на створення ілюзії високості Я особи.

Із самого початку наших досліджень (з 80-тих років) метод був представлений та описаний в літературі як групова форма діагностико-корекційної роботи [1; 7; 8; 9; 13]. Методологія реалізації АСПП передбачає нероздільність діагностики та корекції, яка здійснюється порційно та багаторівнево і впродовж тривалого часу (функціонування групи АСПП триває 6-10 днів).

Провідні механізми АСПП задають динаміку діагностико-корекційного процесу, який несе різне навантаження у групових та індивідуальних аспектах особистісних змін. Тут важливим є розуміння двох форм психічних захистів: периферійні (ситуативні) та базальні,

активність яких задана архаїчно. Глибинне пізнання спрямоване на ослаблення утворень психіки породжених *периферійною захисною системою*, що і відкриває перспективи здійснення діагностики та психокорекції *базальних захисних тенденцій*. Психічні захисти є інтегрованими, при цьому ситуативні (периферійні) захисти проявляють активність «за вертикаллю», а базальні – «за горизонталлю» (див. *рис. 1*); отож «захисти» мають дотичність до обох сфер психіки.

Багаторічна практика переконливо засвідчує той факт, що глибинному пізнанню сприяє психомалюнок, виконаний суб'єктом власноруч, або ж підібраний із репродукцій художніх полотен. Малювання чи «привласнення» учасником АСПП малюнків із репродукцій картин професійних художників синхронізується із раціо завдяки психологічній назві, яку він надає їм, що є обов'язковою вимогою. Один і той самий малюнок може бути використаний різними людьми, проте, як правило, під іншими назвами. Індивідуалізація з'являється лише у процесі діалогічної взаємодії, в системі «П ↔ Р», яка актуалізує активність як свідомої, так і несвідомої сфер психіки. Специфіка периферійної захисної системи полягає у ситуативній активності, що здатна породжувати ілюзії Я та викривлення реальності, з метою маскуванню захисних тенденцій психіки під потреби ідеалізованого Я (див. на *рис. 1 психологічні захисти*). Відступи від реальності та ілюзії ослаблюють психіку суб'єкта через зниження адекватності сприйняття, як і приглушення його прогностичності, що деформує смислові параметри доцільності власної активності. Тому АСПП спирається на діагностико-корекційний процес, зокрема на емотивну щирість висловлювань його учасників, до якої спонукають не лише групові принципи, а й *домінантна мотивація*, котра інтегрує енергетичний імператив дієвості архаїзмів (архаїчного спадку людства).

Розроблений нами *метод АСПП* відрізняється від ортодоксального психоаналізу тим, що: а) контингентом у групах вказаного пізнання є психічно здорові люди (переважно студенти психологічних факультетів); б) обов'язковим є використання невербальних засобів самопрезентації, тоді як ортодоксальний психоаналіз має виражену орієнтованість на вербально-спонтанну активність особи з наступним її психоаналізом.

Для ефективності функціонування груп АСПП важливим є адекватне розуміння

сутності психіки, в чому надає допомогу пропонується модель внутрішньої динаміки психіки, яка оприявнює взаємовпливи окремих підструктурних складових як свідомої, так і несвідомої сфер психіки. Важливо, що ця модель інтегрує фрейдівську структуру психіки (Его, Супер-Его, Ід), себто «вертикаль», що є значущою для адекватного розуміння психіки. Водночас не менш вагомою тут є і «горизонталь», яка задається імпліцитним порядком та відкриває перспективи адекватного розуміння пралогічного спадку психіки, який енергетично узаasadнює пізнання психіки.

Функціональна місія імпліцитного порядку надати «притулок» імпульсам активності, породжених як сферою свідомого, так і несвідомого. Слущно підкреслити, що лише за умов візуалізації психіки ми маємо змогу *спостерігати взаємозв'язок між презентантами, каталізованими як сферою свідомого, так і несвідомого*. Динаміка об'єктивування особистісних проблем може бути унаявлена на сегменті «життя – нежиття». Імпліцитний порядок психіки виявляється у її здатності на рівні особи до впорядкування презентантів, що сприяє ефективності психоаналітичного процесу. Діалогічна взаємодія у системі «П ↔ Р» пришвидшує об'єктивування скритих взаємозв'язків між презентантами, які виявляються лише завдяки вербальним чинникам з огляду на їх маскуванню архетипною символікою. Упорядкованість психіки згідно з пралогічно вмотивованими латентними ініціативами респондента із визначення порядку аналітичного розгляду презентантів засвідчує пралогічну сутність психіки. Важливо звернути увагу на роль «невидимого горизонту» (термін С. Хокінга) на пропонованій моделі, який вказує на дотичність свідомого і несвідомого. Енергетична активність складових психіки на моделі позначається спрямуванням стрілочок, де структурна вертикаль була визначена ще З. Фрейдом. Модель, окрім того, ілюструє функціональні взаємозалежності, як за горизонталлю (провідними посеред яких є дієвість архаїчного спадку), так і за вертикаллю (ситуативні захисти). Останнє засвідчує інтеграцію обох сфер психіки – єдність свідомого і несвідомого в імпліцитному порядку. Крапками позначається їхнє представництво: темна крапка – несвідоме; світлий проміжок – свідоме. Синтез дієвості обох сфер відбувається в нейтральній зоні (ділянці невидимого горизонту). Імпліцитний порядок знаходить вираження в невидимому горизонті, тобто у підструктурі, яка вирізняється пралогічністю

її складових, що означає нейтральність до їх сутнісних семантичних суперечностей («життя / смерть»). Все окреслене доводить доцільність розташування учасниками АСПП малюнків у тому порядку, який визначається зорієнтованістю інтуїтивно на їхнє емотивне відчуття. Практика АСПП все більше і більше переконує, що у людей існує «сліпа навичка руки» у вибудові впорядкованості власних самопрезентантів. У цій вибудові порядку є цікавий момент, коли візуалізовані презентанти виражають сенс умовно: свідомо сфера – «за здоров'я», а несвідомо – «за упокій». Багато-річний досвід підтверджує, що особистісна проблематика людини задається параметрами дихотомії «життя ↔ смерть». Іншими словами, проблема життя і смерті оживає вже на рівні визначення послідовності розгляду малюнків, у яких вона постає візуально об'єктивованою.

Отже, глибинна психокорекція, сутність якої нами вивчається понад сорока років, інтегрує в психодинамічну теорію та практику основи ортодоксального психоаналізу. Із цих міркувань важливо здійснити порівняння вказаних двох систем, зазначивши таке:

- ортодоксальний психоаналіз зорієнтований на словесні асоціації (спонтанно вербальні) при заданій фізичній пасивності особи (лежання на кушетці, або ж у стані сновидіння);

- глибинна корекція ґрунтується на спонтанній свідомій активності особи у процесі здійснення самопрезентації в двох напрямках: невербальному та вербальному (підбір малюнків та їх аналіз за ведучої ролі діалогу психолога з респондентом);

- обмеження фізичної активності пацієнта при накопиченні психічного матеріалу для діагностики (сновидіння, вільні асоціації при лежачому стані на кушетці) із наступним його психотерапевтичним тлумаченням аналітиком;

- діагностика і корекція учасника групи АСПП здійснюється на діалого-аналітичному психоаналізі результатів невербальної самопрезентації в поєднанні з його вербальною активністю у взаємодії «П ↔ Р», яка спирається на розуміння смислу поведінкових «па», що завершується інтерпретацією.

Оптимізація атмосфери в групі АСПП забезпечується адекватністю індивідуалізовано діалогічних «па» та універсальністю архаїчного спадку, який об'єднує людей навіть у великих групах і мовою якого є архетипна символіка. Практика АСПП сприяє (завдяки

структурно-семантичному аналізу стенограм) методологічному її обґрунтуванню, що багаторазово уточнювалось та доповнювалось (див. список літ. – книги та статті Тамари Яценко). Посеред архетипної символіки важливою є та, що об'єктивує активність її впливу на психіку за параметрами комплексу Едіпа, вини, жертвопринесення, стражденності, мазохізму, рабопідкореності чи володарювання. У виявленні індивідуалізовано неповторної семантики архаїчно заданих тенденцій, які стимулюють самоплинну активність психіки, визначальну роль відіграє діалог «П ↔ Р». Тому малюнок створює основну об'єктивну передумову забезпечення ефективності глибинного пізнання психіки, що сприяє нівелюванню суб'єктивізму в процесі аналізу емпіричного фактажу, який відкриває перспективи констатації індивідуальної неповторності змісту психіки кожного учасника АСПП. Індивідуалізованість пізнання особистісної проблеми – це найголовніший здобуток системи АСПП.

Науково-дослідне обґрунтування релевантності емпіричного матеріалу статті, отриманого в групах АСПП. Використання упредметнень психіки доводить її здатність до перекодування суб'єктивізму в малюнкові, спостережувані форми, яким характерні відступи від об'єктивної реальності земного світу. Інакше кажучи, відкривається перспектива об'єктивування суб'єктивізму психіки у малюнках (ілюстраціях), завдяки сюжетним відступам від законів матеріального світу. Вказані відступи від реальності акумулюють варіації можливостей психіки образного транслявання у сферу спостереження соціально-перцептивних проблем тієї чи іншої особи.

Для прикладу наводимо **рис. 2**. Тема малюнку – «Мій партнер по спілкуванню» – сама собою не потребує зображення когось із рідних протагоніста Р. Водночас діалогічний аналіз із Р. дав змогу констатувати його едіпальну залежність від матері. Цей протагоніст, маючи авторитетну матір, латентно володіє підвищеною вимогливістю до інтимно значущих жінок (партнерок). Подібно до «високості» ставлення Р. до матері, він ілюструє схильність до вибору високоідеалізованої особи-партнерки (див. рис. 2, «підняття жінки на висоту зонта над собою»). Те, що Р. знаходиться «під парасолею – жіночою сукнею» вказує на важливість для нього інтимного аспекту навантаженого чуттєвим тяжінням до матері, а відтак і певними табу. Малюнок ілюструє готовність підтримувати та возвеличувати жінку,

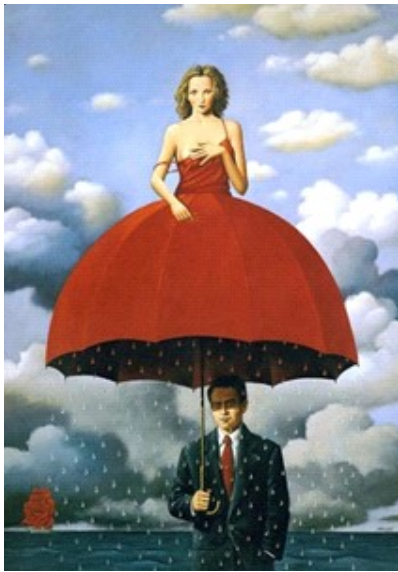

Рис. 2. Рафал Ольбінський.
Назва респондента Р.:
«Мій партнер по спілкуванню»

але з очікуванням від неї (подібно як від мами) власного захисту (символ – парасоля). Водночас малюнок 2 відображує реальність того, що партнерка протагоніста Р. створює йому клопоти (на що вказує «дощ під парасолю»), що є протилежним потреби захисту. Останнє й пояснює його зтяжливе холостяцтво. У вказаній суперечності проглядається особистісна проблема Р.: з одного боку, він готовий боготворити жінку, підносити (звеличувати) над самим собою (подібно ставленню до матері), а з іншого – від жінок він очікує захисту, підтримки, схоже з тим, як це й забезпечувала йому мати. Тому рис. 2 відображає *двоплщинність* очікувань протагоніста Р., що засвідчує *пралогічність його позиції*. Залежність від матері (як від «блага») і водночас ускладнення свого життя від стосунків з партнеркою, що ілюструє «дощ під парасолю».

Наведений приклад переконує у тому, що опредметнення психіки здатне зберігати інформаційні еквіваленти в образах та символах візуалізації, що характерно для пралогічного мислення. Психіка здатна до перекодування інформації із ідеальної (психічної) форми у візуалізовану реальність. Водночас відступи від законів земної реальності є найбільш інформативними для розкриття особистісних проблем особи (подібно до фрейдівських «описок» та «обмовок»). Наше дослідження дає змогу констатувати, що відступи від за-

конів матеріального світу (в психомалюнках) несуть індивідуалізовану інформативність для кожної людини. Один і той же малюнок, у сприйнятті різних респондентів набуває специфічної індивідуалізованості смислів, які розкриваються в аналітико-діалогічній роботі «П ↔ Р».

Робота Л. Леві-Брюля [2] підкреслює дві вагомні *характеристики пралогічного мислення: двоплщинність та нейтральність до протиріч*, що чітко виявляється як при підборі малюнків-самопрезентантів, що відзначаються відступами від реальності (скажімо, «дощ під парасолю»), так і піддається семантичному розкриттю в діалогічному аналізі у системі «П ↔ Р».

Узагальнений аналіз емпіричного матеріалу. Семантика тематичних психомалюнків учасників глибокого пізнання звертає увагу їх подвійністю (двоплщинністю) зображень, які презентують психіку як в інтимних, так і в соціально-перцептивних параметрах. Особливо ілюстративним є використання учасниками АСПП у процесі власної презентації знаку «Інь-Ян». Зупинимось на особливостях особистісних самопрезентацій учасників у психомалюнках із використанням універсального знаку «Інь-Ян» в розмаїтті їх психологічної тематики, а саме: «Емоційний стан» (рис. 3); «Я-реальне; Я-ідеальне» (рис. 4, 5, 6); «Ідеальність взаємин» (рис. 7); «Конфлікт» (рис. 8, 9, 10); «Мої бажання, мої можливості» (рис. 11); «Людина, яку я люблю (гармонія)» (рис. 12) та ін. Символ «Інь-Ян» відзначається архаїчністю та неповторністю зображень вказаного знаку (при відомій його стандартності). Саме через відступи від реальності (зокрема й відступи від стандарту «Інь-Ян») відбувається спонтанне перекодування власних особистісних проблем у індивідуалізовану візуалізовану зображення. Для прояснення сутності проблеми конкретної особи потрібна діалогічна взаємодія, завдяки якій об'єктивується наявність внутрішньої суперечності в її індивідуальній неповторності. Варіювання зображень «Інь-Ян» об'єктивує візуалізовану передачу смислових нюансів психіки конкретної особи в *двоплщинній її реальності*. Вищесказане значною мірою засвідчує наявність взаємозв'язку *двох сфер психіки – свідомого / несвідомого, причому за функціональної їх асиметрії*, що й відображує універсальність знаку «Інь-Ян», який набуває індивідуалізації через персональне означення теми психомалюнку.

Рис. 3.

Назва респондента:
«Мій стан. Моя мрія»

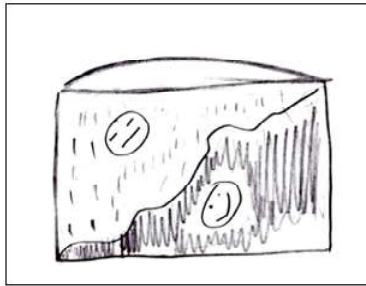

Рис. 4. Назва респондента:
«Я-реальне, Я-ідеальне»

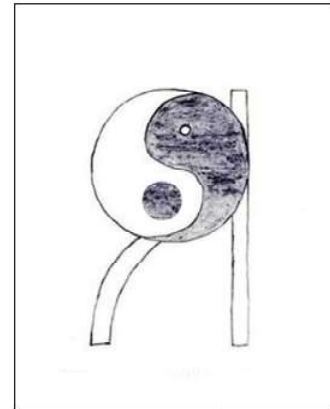

Рис. 5.

Назва респондента:
«Я-реальне»

Рис. 6. Назва респондента:
«Я-реальне»

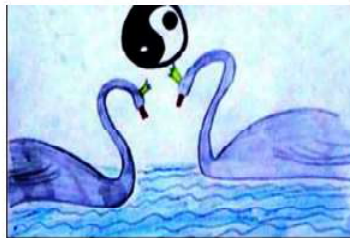

Рис. 7. Назва респондента:
«Чоловік, жінка і я»

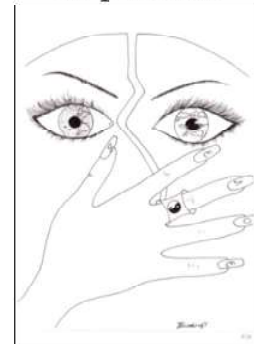

Рис. 8. Назва респондента:
«Конфлікт»

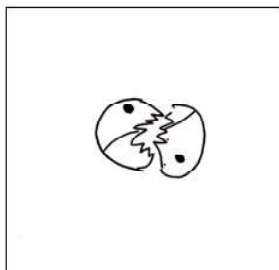

Рис. 9. Назва респондента:
«Конфлікт»

Рис. 10. Назва респондента:
«Конфлікт»

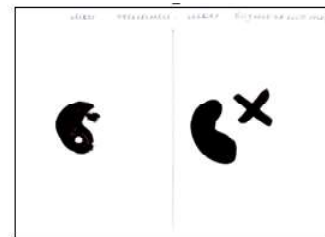

Рис. 11. Назва респондента:
«Мої бажання, мої можливості»

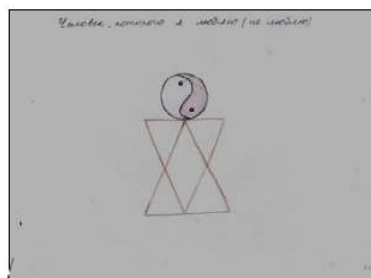

Рис. 12.

Назва респондента: «Людина, яку я люблю»

Наведений вище малюнковий фактаж варіацій символу «Інь-Ян» засвідчує можливості об'єктивування специфіки самосприйняття його респондентами на тлі саморефлексії власного Я. «Інь-Ян» не єдиний спосіб візуалізованого об'єктивування двоїстої сутності психічного, що посилюється та виразно заявляє про себе. причому не лише гамою кольорів, але й варіаціями зображень самосприйняття (рис. 18, 20), протистояння (рис. 19, 23), неподільності протилежностей у контексті тематичної презентації психіки (рис. 21, 22). Останнє підтверджується також репродукціями художніх полотен, які не менш психологічно потентні завдяки механізмам проєктивної ідентифікації (див. подвійність сторін у зображенні певних тематичних станів психічного, як і наявність протистояння (на рис. 18-23).

Смислова подвійність психомалюнків спостерігається і у самостійно виконаних тематичних зображеннях (див. рис. 24-26).

Звертає увагу і використання маски, що само собою вказує на подвійність самосприйняття (справжнє обличчя і маска). Почасти ж сама маска відзначається неспівпадінням справжніх і демонстративних емотивних станів (рис. 27-29).

Як стверджує поданий вище візуальний матеріал, двоплщинність у зображеннях підтверджує прагматичну сутність мислення людини, яка в малюнку засвідчує подвійність самосприйняття. Останньому сприяють образи ваг, які почасти викорис-

товуються для власної презентації (рис. 30-35). Ваги підтверджують прагнення до внутрішньої рівноваги, гармонії та емотивно-внутрішнього збалансування двоїстих утворень (рис. 30, 31, 33, 36). Робота в групах АСПП дає змогу констатувати наявність розщепленості психіки та водночас порушення взаємозв'язків між різними конкуруючими її сторонами (рис. 38-39).

У двоплщинних зображеннях психіки незмінно присутня глобально архаїчна проблема людства: «життя ↔ не життя», на що вказують малюнки (рис. 40-42).

На особливу увагу заслуговує проблема взаємонерозуміння і конфліктів між рідними людьми (рис. 43), розлучення (рис. 44-45) із драматизмом емоцій для дітей (рис. 46). Вказаний малюнок оригінальний тим, що він ілюструє, як батьки після розлучення деструктують психіку дитині. Назву рис. 44, 46 протагоніст пояснила тим, що раніше батьки були в протистоянні (скандальні стосунки) і не цікавились нею, а зараз кожний з них хоче «перетягнути» її на свій бік, звідси походить назва «Сприймання щастя» (рис. 46).

Рис. 13. Назва респондента:
«Покидаючи Едем»

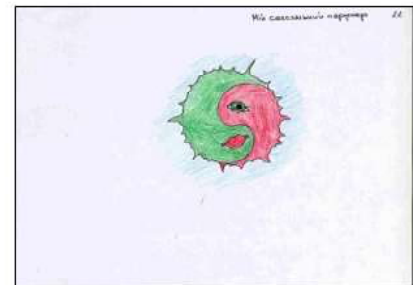

Рис. 14.
Назва респондента:
«Мій сексуальний партнер»

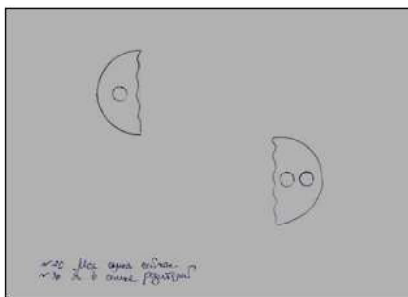

Рис. 15.
Назва респондента:
«Моя сім'я тепер. Я у сім'ї батьків»

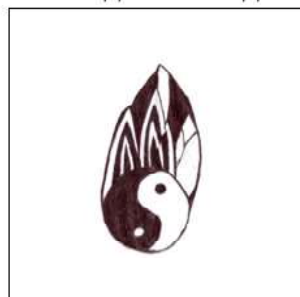

Рис. 16.
Назва респондента:
«Моє тату»

Рис. 17.
Назва респондента:
«Моє життя»

Конфлікти між батьками породжують відчуття зупинки життя із емотивним відтінком «втрати себе» (див. репродукції *рис. 47-48*). Розлучення батьків порушує цілісність і гармонійність внутрішнього самовідчуття дитини (див. *рис. 47-50*).

Робота з малюнками засвідчує той факт, що психіка не любить відкритих «кінців», тобто «незавершених справ», і намагається в будь-який спосіб закрити їх. Однією із деструктивних форм такого вирішення проблем є тенденція до психологічної смерті [10], яка почасти реалізується в прагненні «повернення в утробу» (див. архетип утроби – мушлі, *рис. 51-52*). Вказана тенденція може також виявитися в бажанні перебувати у мушлі (архетип утроби), або ж у бездіяльності при підтримці та захисті батьками (*рис. 53-54*), або ж під водою як символу «перебування в утробі» (*рис. 55-56*). Тенденція повернення «в утробу» рівнозначна тенденції «до смерті».

Аналіз емпіричного матеріалу вказує на те, що пралогічне мислення впливає на психіку в цілому, себто як на свідому, так і на несвідому сфери. Упредметнені самопрезентанти набувають змістовності лише у процесі діалогу «П ↔ Р», що вказує на значущість при-

лучення до слова. Пралогічне мислення є нерозривним з категорією «психічне». Що пояснює його цілісність як явища (свідоме / несвідоме; вербальне / невербальне). До того ж ми бачимо, що у вербальному тексті («про кохання») зберігається дуалізм його характеристик із наявністю пралогічної універсальності в двоплощинній буттєвості: «...здатне дати крила» ↔ «...позбавити життя»; «самоплинно виникає» ↔ «бажання піддатися контролю»; «не можна (через задум) закохатися» ↔ «не можна (за бажанням) вбити любов»; «кохання це і хвороба» ↔ «і ліки водночас».

Одна із учасниць (магістр з психології) відмовилась від малюнкової презентації, натомість запропонувала вербальний текст самопрезентації, про кохання, стверджуючи: «Людина не може познайомитись із власним ідеалом, якщо нею не пережито почуття кохання». Наводимо її текст-самопрезентант: «Кохання!!! Кохання!!! Що може бути прекрасніше й трагічніше за це почуття? Кохання здатне дати крила і водночас позбавити життя. Це одне з тих почуттів, з яким неможливо боротися, його неможливо контролювати. Не можна змусити когось себе

Рис. 18. І. Лялюк «Двуликість»

Рис. 19. Автор і назва невідомі.
Назва респондента: «Уявна цілісність»

Рис. 20. Г. Ексіоглу «Надійна природа». Назва респондента: «Ефект розлучення»

Рис. 21. В. Віллоу «Шах і мат»
Назва респондента: «Моя сутність»

Рис. 22. Дж. Девіто
«Виклик».
Назва респондента:
«Відчуття нероздільності з матір'ю»

Рис. 23. A. Claire Payet
«Ніч і день».
Назва респондента: «Моя
подвійність»

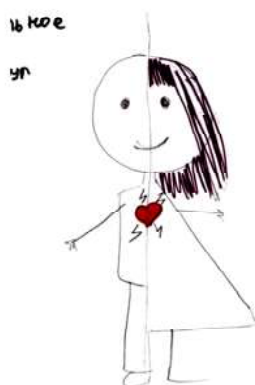

Рис. 24.
Назва респондента:
«Емоційне
самосприйняття»

Рис. 25.
Назва респондента:
«Чоловік, жінка і я»

Рис. 26. Назва респондента:
«Якою мене бачать
(і бачили у минулому)
батьки і я сама»

Рис. 27. Назва респондента:
«Моя сутність»

Рис. 28. Назва
респондента: «Як мене
бачать оточуючі. Як я
бачу сам себе»

Рис. 29. Дж. Вапен.
Назва респондента:
«Моя сутність до
кінця невідома»

полюбити і не можна вбити в собі любов. Кохання – це і хвороба, і ліки водночас».

Поданий нами вербальний фрагмент самопрезентації («кохання») засвідчує його пра-логічність, тобто гімн подвійності, яка одно-часно охоплює як вербальну, так і невербальну сфери психіки, що нівелює протиріччя між емотивною і когнітивною її змістовленнями.

Ці переваги малюнкової самопрезентації у наочному підтвердженні та вияві двоплощин-ності пра-логічної сутності, що притаманна психіці кожної людини, засвідчуються об'єктив-ним (малюнковим) фактажем процесу АСПП. Так, відсутність оцінних суджень у цих групах («правильно» / «неправильно») актуалізує та сприяє виявленню пра-логічності самосприй-

Рис. 30. Назва респондента:
«Залежність від рівноваги погляду»

Рис. 31. Назва респондента:
«Чоловік, жінка і я»

Рис. 32. Назва респондента:
«Я-ідеальне, Я-реальне»

Рис. 33. Автор і назва невідомі.
Назва респондента: «Закони Карми»

Рис. 34. В. Куш: «Докази «за» і
«проти»
Назва респондента: «Рівновага»

Рис. 35. Дж. Уолл «Терези».
Назва респондента: «Гармонія»

Рис. 36. А. Маркус
«Знаки Зодіака». Назва респондента:
«Залежність від батьків»

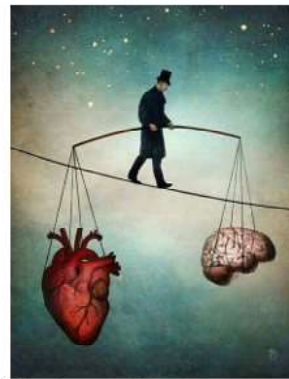

Рис. 37. Автор і назва невідомі.
Назва респондента: «Необхідність
тримати рівновагу»

Рис. 38. Т. Копера.
Назва респондента:
«Безперспективні роздуми»

Рис. 39. Т. Копера.
Назва респондента:
«Знедоленість взаємною
нелюбов'ю»

Рис. 40. Автор і назва
невідомі.
Назва респондента:
«Шахи зі смертю»,

Рис. 41. К. Верлінде
«Дира».
Назва респондента:
«Моє життя і нежиття»

Рис. 42. С. Джерсі
«Дзеркало сутності»

няття суб'єкта у його нейтральності до суперечностей. Останнє побуджує активність провідних архаїчних чинників, а саме дихотомії «життя» ↔ «смерть».

Завдяки метафоричності малюнків ми переконуємось, що універсальною для усього світу є проблема «життя – смерть», «бути» чи «не бути», тобто «життя» чи «не життя», що й ілюструє *рис. 57*. На смерть указує рука із під землі (як з того світу), і фігура, що визначає «бути – не бути». Саме у цьому й виявляється сутність самого життя.

Резюме результатів аналізу емпіричного фактажу глибинного пізнання психіки. Як показують дослідження на стенографічному матеріалі груп АСПП, провідною проблемою є суперечливість психіки в параметричних межах «життя ↔ не життя». Поданий емпіричний матеріал переконує в дієвості пралогічного мислення у психіці сучасної людини, що набуває спостережуваності у випадку візуалізованого упредметнення психіки в тематичних малюнках. *Діалогічний аналіз психомалюнків виявив нейтральність пралогічних*

Рис. 43. Г. Ексіоглу
«Музи»

Назва респондента: «Сестри»

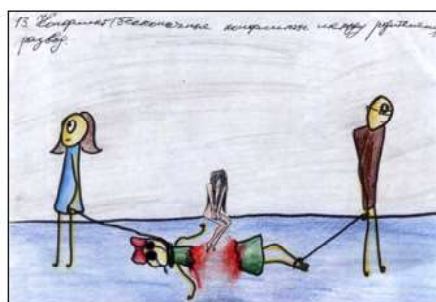

Рис. 44. Назва респондента:
«Конфлікт, розлучення»

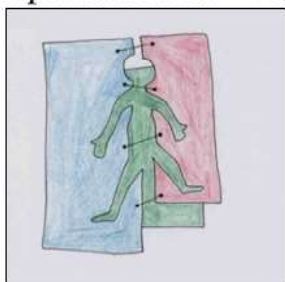

Рис. 45. Назва респондента:
«Сприйняття мого існування
батьками»

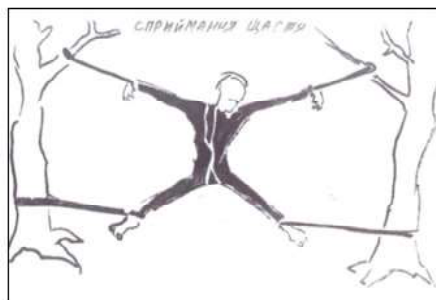

Рис. 46. Назва респондента:
«Сприймання щастя»

Рис. 47. Дж. Варен
«Ласкаво просимо до Америки»
Назва респондента: «Мої
самовідчуття»

Рис. 48. Ю. Філіпенко
«Дівчата-кішки не плачуть»

Рис. 49. Назва респондента:
«Драматична подія мого життя»

Рис. 50. Назва респондента:
«Внутрішня руйнація»

Рис. 51. А. Щеголева
«Місто пустельників»

Рис. 52. Міссі, назва невідома

Рис. 53. Автор і назва невідомі.
Назва респондента:
«Підкореність миті життя»

Рис. 54. Автор і назва невідомі.
Назва респондента:
«Як гарно бути маленькою»

Рис. 55. Автор і назва невідомі.
Назва респондента: «Навічно маленька»

Рис. 56. Автор і назва невідомі.
Назва респондента: «Живу і не живу»

Рис. 57. Т. Саломоні «Гра життя»

аспектів психіки до суперечностей. Останнє пояснює спроможність психомалюнків до об'єктивування особистісної проблеми людини (внутрішньої стабілізованої суперечності). Нами встановлено, що зміст проблем психіки суб'єкта об'єктивується через механізм *співпричетності* (партиципації). Психоаналіз художніх полотен підтверджує дієвість механізмів символізації психіки, які були відкриті З. Фройдом (на прикладі аналізу сновидінь), мовиться про основні із них – *натяк, згущення та зміщення*. Обрані учасниками АСПП психомалюнки об'єктивують факти імпотування психіки, як і тенденції «до психологічної смерті». Останнє відзначається заданістю емотивного потенціалу енергії «мортідо», що вступає у протиріччя із *інстинктом самозбереженості*. Подвійність категорій «життя» і «не життя» є провідним чинником у пралогічній сутності активності суб'єкта, інші ж відіграють роль похідних [10; 11; 12; 18].

Порівняльний аналіз з іншими підходами до пізнання психіки дає підстави ствердити, що в академічній психології лише згадується категорія «несвідоме», тому феномен психічного сутнісно обмежується свідомим, що вказує на те, що сутнісно категорія «несвідомого» залишається нерозкритою. За таких умов, несвідоме як сфера психічного не набуває належного семантичного означення, хоча воно й значуще у його функціонуванні. Більше того, спостерігається центрування уваги лише на логічному мисленні, що зумовлює ігнорування виявів алогічностей у поведінці особи, які діагностуються та піддаються корекції в групах АСПП. Якщо для логічного мислення реальною є однозначність («те», або «те»), то для пралогічного мислення – подвійність (і «те», і «те»). За таких обставин визначальну

роль відіграють психоенергетичні пріоритети. Двоїстість пралогічної (архаїчно заданої) реальності психіки нівелюється, маскується ситуативними захистами, тому вона і є непомітною. Водночас енергетичні пріоритети «того» чи «того» природно засвідчують психічну перевагу латентних тенденцій, що непідвладні контролю свідомості. Пізнанню семантики неусвідомлюваної, проте мотиваційно спричиненої активності суб'єкта, сприяє візуалізована актуалізація через самопрезентацію його психіки в малюнках. Енергетична потенційність пралогічного мислення задається *домінантною мотивацією*, яка утверджує «неперервність життя» в органічному зв'язку із синтезом енергетичного потенціалу архаїчного спадку людства. Релігійна залежність людства зумовлена глибинною заданістю потреб кожної особи в захисті від невідворотності феномену смерті.

ВИСНОВКИ

1. А) самовізуалізація психіки учасниками груп АСПП є передумовою надійності, об'єктивності та релевантності діагностико-корекційного процесу глибинного пізнання психіки; б) пізнання інформаційної сутності психіки АСПП спирається на *діалогічну взаємодію у системі «Психолог ↔ Респондент»*; в) дослідження пралогічного мислення респондента шляхом діалогічного психоаналізу на засадах візуалізованих самопрезентантів його психіки підтверджує гіпотезу про *наявність архаїчного потенціалу перекодування психічної реальності в опредметнену, хоча й із збереженням інформаційних еквівалентів*; г) уся процедура АСПП підпорядковується закону: *«позитивна дезінтеграція психіки і вторинна її інтеграція на більш високому рівні психічного розвитку суб'єкта»*. Вказаний закон зумовлює специфічну конкретизацію вимог до процесу глибинної корекції: нероздільність діагностики і корекції; порційність та багаторівневість самопізнання; діалогічність як основу діагностико-корекційних процесів; «оживлення», упредметнення презентантів шляхом емотивного їх наповнення в процесі діалогічної взаємодії у системі «П ↔ Р»; підведення проміжних та підсумкових інтерпретацій.

2. Структурно-семантичний аналіз стенографічного матеріалу створює емпіричні засади для констатації адекватності методу АСПП у пізнанні психіки у її цілісності, як і в можливостях об'єктивування неусвідомлюваних

чинників у площину спостереження та дослідження. Перекодування психіки у візуалізовані форми відбувається із збереженням інформаційних еквівалентів. Візуалізована самопрезентація суб'єкта відкриває йому перспективи пізнання смислових параметрів власних особистісних проблем, які потребують психокорекції. Передумови глибинного пізнання пов'язані з *об'єктивуванням архаїчної природи психіки, яка виявляється у її пралогічній здатності до перекодування ідеальної реальності в предметнену, зокрема малюнкову, із збереженням інформаційних еквівалентів.*

3. Академічний підхід до розуміння психіки, ґрунтується на першопочатковому акценті – на формуванні логічного мислення, яке є нетерпимим до протиріч, виявляє безсилля у пізнанні пралогічних характеристик психіки у її здатності до упредметнення з архаїчно заданими смислами, яким властиві суперечності. *Пралогічна здатність психіки виявляється у можливостях до перекодування в предметнені форми із збереженням інформаційних еквівалентів.* Це пояснюється тим, що проблеми психіки суб'єкта, які потребують психоаналітичного втручання професіонала з метою їх нівелювання, відзначаються заданістю архаїчним спадком людства (комплекс Едіпа, вина, жертвність, стражденність та ін.). Сказане вище означає *позадосвідну*, тобто семантично непрочитувану суб'єктом, активність у процесі візуалізації психіки. Останнє є підтвердженням багаторічною практикою (емпіричним підґрунтям), що засвідчує здатність психіки до візуалізації з наступним її діалогічним психоаналізом (фрагмент якого подано в додатку до тексту статті, розміщеному на сторінці журналу в мережі Інтернет). Завдяки пралогічним здібностям психіки процес її візуалізації забезпечує адекватне об'єктивування внутрішніх суперечностей у площину спостереження, дослідження та психокорекції.

4. Розроблена нами методика глибинного пізнання та самопізнання психіки (у груповій формі реалізації) націлена на об'єктивування у сферу спостереження стабілізованих суперечностей психіки, які поглинають її енергію, маскуючи вказаний факт відступами від реальності, під егідою ілюзій благополуччя та «високості Я» суб'єкта. Метод АСПП дає змогу об'єктивувати захисні відступи від реальності з розкриттям їхньої каузальної заданості, що сприяє розширенню меж самоусвідомлення. Діалогічний психоаналіз відкри-

ває перспективи адекватного самоусвідомлення суб'єкта як передумови здійснення процесуальної (повздовжньої) діагностики в неподільності зв'язку з психокорекцією, яка здійснюється порційно і багаторівнево. Останнє відповідає закону «позитивної дезінтеграції і вторинної інтеграції психіки на більш високому рівні психічного розвитку суб'єкта». Проходження майбутніми психологами навчання в групах АСПП розширює можливості їх особистісного розвитку, як і вдосконалює навички самопізнання, самоаналізу, само-рефлексії, ймовірного прогнозування та ін. Це водночас розширює внутрішній простір для їх професійної самореалізації, що залежний від власного самопізнання шляхом психоаналізу на об'єктивному, спостережуваному матеріалі. Так актуалізується не лише власна психокорекція майбутнього психолога, а й збагачуються фахові навички надання ним практичної допомоги іншим людям.

Подальші дослідження будуть пов'язані з перспективами вдосконалення шляхів вивчення пралогічного мислення на матеріалі візуалізованого перекодування психіки із ідеальної (психічної) реальності в упредметнену (із збереженням інформаційних еквівалентів).

ДОДАТОК

Респондентка К. – студентка-психолог НПУ імені М.П. Драгоманова, яка виконала таке завдання: самостійно підбрала тематичні малюнки для самопрезентації.

Глибинно-корекційна робота із респонденткою К.
К.: Рис. 1 я надала назву «Людина, яку я відштовхую».

П.: Хто на цьому малюнку займає позицію «відштовхування»?

К.: Кінь для мене співзвучний з потребами цієї дівчини, є тією фігурою, яку вона відштовхує від себе. Не дивлячись на те, що вона тримається за нього, водночас вона його і не приймає, відштовхує.

П.: Парадокс, якщо вона його не приймає і він є тим, що хочеться відштовхнути, то чому вона оголена? Дівчині потрібно вижити у цій ситуації, адже відштовхуватись від коня ризиковано для власного життя. Чи не так?

К.: Я при виборі малюнка не бачила якоїсь небезпеки, на яку ви звернули мою увагу. Дівчині не потрібно рятуватись, тим більше за рахунок коня, адже кінь сильний і в нього свої інтереси. Те, що вона оголена, немає значення. Якщо подивитись на рис. 2, то він має назву «Драматична подія мого життя», це віддзеркалює моє дитинство, яке не зовсім було легким. В оточенні цих створінь (рис. 2) дівчинка

почувається невільною, в неї є бажання втекти, але вона цього не може зробити. Щось подібне і з конем, вона відштовхує від себе свою власну неволю, не-свободу.

П.: Тема наче вказує на ситуативність, бо це лише може бути подія із твого дитинства, якщо мовиться про дитинство, то потрібно прояснити, хто оточує цю дівчинку (на рис. 2)? Це родина, чи соціум?

К.: Це мої батьки і сім'я як така.

П.: Чому ти потрапляєш в центр такої підвищеної уваги, як на рис. 2?

К.: Я була наймолодшою, до старшого брата ставлення з боку батьків було більш лояльне. До мене висувалось набагато більше вимог і потреб з боку мами, яка центрувала увагу на мені. Я відчувала себе так, неначе знаходжусь на протилежному боці від них.

П.: Можливо ти таким чином протестуєш проти такого ставлення до тебе?

К.: Так, я була досить категоричною і принциповою, у нас були розбіжності у життєвих поглядах на будь-що. Дуже випукло було видно, що брат не проявляв свою особистість, був стушований у сім'ї, все падало і було на мені. Батькам у цьому аспекті було простіше з ним (братом) комунікувати.

П.: Гіпотеза: у тебе був протест проти батьків стосовно того, що до брата ставлення було трохи краще, ніж до тебе.

К.: Я відчувала свою відповідальність перед батьками, адже брат не реалізував їхніх очікувань, то це мала виконати і навіть компенсувати саме я.

П.: Якщо на тебе лягли усі їхні очікування (навіть і «за брата»), то чому не має злагоди між тобою і ними [батьками]?

К.: Я завжди робила так, як вважала за потрібне і, хоч намагалась підтримувати маму, але робила це на свій розсуд, водночас мати відчувала в мені опору. Мене завжди дивувало, що я наймолодша, а на мені лежить найбільша відповідальність за всю родину. Мені доводилось комунікувати з кожним у сім'ї, в той час, як вони між собою майже не спілкувались. Парадокс у тому, що я була протилежна їм в усьому, і водночас уся увага була зосереджена на мені. Наче я не роблю те, що вони просять. А насправді, я роблю, але так, як вважаю за потрібне.

П.: Суперечності були задані і тим, що до брата батьки ставились більш лояльно, поблажливо, до тебе ж зовсім по-іншому, й водночас ти була центральною фігурою у сім'ї, а не він?

К.: На братові взагалі ніяких обов'язків не було!

П.: Мабуть, були все таки спроби з боку батьків його залучати... але результатів не отримували?

К.: Так. Дивлячись на рис. 2, то дівчинка перелякана у дитинстві поведінкою тата і сімейними проблемами відносин. Наразі я натренувала своє сприйняття і мені простіше стало жити, але рис. 2 відображає те, що осіло в моїй душі.

Рис. 1. В. Подкобінський
«Шал піднесень»
Назва респондента:
«Людина, яку я відштовхую»

Рис. 2. Автор і назва невідомі
Назва респондента:
«Драматична подія мого життя»

Рис. 3. Автор і назва невідомі.
Назва респондента: «Моя мрія»

Рис. 4. Автор і назва невідомі.
Назва респондента: «Мое минуле»

П.: Ти виростаєш досить сміливою, чи то так?

К.: Радше, в мені є сили на те, щоб справлятися зі складнощами, перепонами життя, які створює доля, тому сміливість, яку я набувала в дитинстві, мені знадобилася.

П.: Це також підтверджує попередній рис. 1., бо не кожна людина здатна так перебувати на коні, та ще і відштовхуватись від нього?

К.: Дійсно, дівчинка неначе ним керує. Я при виборі малюнку звернула увагу на те, яка вона спокійна і відважна, дівчина породила у мене стан захоплення, я відчула спорідненість з її душею, вона не боїться коня і ситуації, в якій вона перебуває.

П.: Дійсно, звертає увагу, що це ризикована ситуація, а дівчина із закритими очима неначе відчуває блаженство. Якщо повернутись до рис. 2, то чи не винесла ти із дитинства певну емотивну «приглушеність», адже доводилось закриватись у собі, нівелювати страхи, щоб справитись із власним станом у ситуації? А з іншого боку, ти сама по собі досить смілива, і так виявляються дві діаметральності твоєї психіки?

К.: Дійсно, сказане вами в мені це відгукується. Подвійність дій та почуттів у мені простежується. Мій тато має алкогольну залежність, пів року назад помер від алкоголю, і в моєму дитинстві через нього не було батьківської опори, доводилось шукати у самій собі. Водночас він був хорошою людиною, і душа моя страждала від цього. Саме тому амбіва-

лентність почуттів супроводжує мене все життя. Приміром, коли він не пив, я була дуже розслабленою, щасливою дитиною, я могла на нього розраховувати. Бувало я прокинувся, а сніданок уже мене чекає на столі. А потім випивка і...діаметрально все змінювалось, і мені доводилось у свої 11 років самостійно виконувати дорослі справи, не лише готувати їжу, а навіть сплачувати комунальні послуги.

П.: Чому дитинство пов'язуєш лише з батьком? А де ж мати?

К.: У той час вона виїхала за кордон, фінансово підтримувала нас, через те, що тато не працював. Мама заробляла гроші і нас усіх забезпечувала.

П.: Чи не думала ти, що рис. 1 може частково відображати твоє ставлення до батька, адже твої з ним стосунки досить амбівалентні?

К.: Так, він створював ризик для сімейного благополуччя, тому тема рис. 1 «Людина, яку я відштовхую», набуває й іншого смислу (змісту тяжіння до нього і водночас – відштовхування). В дитинстві я була дуже прив'язаною до батька, ментально була з ним більш споріднена (єдина), аніж з мамою. Але вже у підлітковому віці я категорично не хотіла з ним зближуватись, тому що я знала, що він ненадовго у хорошому ставленні до мене, коли був тверезий. Весь час було відчуття ризику і я розумію, що це відображує рис. 1, там є ризик.

П.: З недовірою ставилась до того добра, яке він давав?

К.: Так, я розуміла, що це не буде довготривалий період, і тому моя довіра потім перетворювалась у силу мого смутку.

П.: Через розчарування психіка набула раціональності у взаєминах з людьми. Але якщо повернутися до рис. 1, то ти говориш, що його тема «відштовхування», але картина виражає протилежне. Звідси висновок: амбівалентність почуттів до батька була характерною для тебе. Кінь (рис. 1) створює ризик, щось подібне з тим, що тато у алкогольному стані також створював тобі ризик. Проте любов до тата конкурувала із тенденцією «до життя»?

К.: Погоджуюсь, але я навіть не помітила, що цей важливий момент відображено у рис. 1, хоча мене зараз дивує, що рис. 3 дуже схожий на рис. 1, я це відразу навіть не помітила.

П.: Тепер ти бачиш, що це може впливати на твій вибір партнера у житті. Подібно почуттям до тата, він може викликати амбівалентні почуття (хоча і бути не схильним до випивки). Фіксованим є бажання бути з татом. Очевидно важливими були ті хвилини, в які ти з ним єднались? Тому присутня тенденція «вимушеного повторення», але рис. 3 вказує на ризик вашого падіння, тому твої потреби єднаються з тривогою.

К.: Так, це вірно я і сама помічала, що у мене є страх повірити в *однозначність позитиву*. Я досить давно розглядела момент впливу батьківської фігури

на моє життя, на особистісні взаємини. Підсвідомо я шукала партнера, схожого на батька, і це з мого досвіду так і було, закінчувалось розчаруванням.

Висновок: вибирала невідповідальних хлопців. Якщо орієнтуватись на зображення (рис. 3), то дівчина намагається вхопитись за чоловіка, сподівається на щось хороше, надійне, тобто вона перекладає відповідальність і надію на те, що у скрутні часи вона зможе знайти в ньому опору, підтримку. Помічаю в собі якусь необґрунтованість довіри до хлопця. Я зараз це збагнула.

П.: У татові було щось, у чому ти відчувала співзвучність та гармонійність власної душі? І то для тебе було горе велике, коли довелось «відштовхувати» батька? Наш аналіз дає змогу зробити припущення, що ти є, певною мірою, невільником у виборі партнера через вплив на тебе попереднього досвіду взаємин з батьком, які тобі важливо знейтралізувати. У психіці є ризиковані тенденції, зокрема «вимушене повторення», «незавершені справи дитинства», які можуть деструктувати розуміння ситуацій. За цим може критися тенденція «вимушеного повторення», що й зумовлює потім – відчуження. Для дитини це була драма. Матері не було і ти сам на сам залишалася із своїми почуттями.

К.: Відчуваю власний емоційний відгук, коли чую ваші припущення і розуміння цього мені полегшує емоційний стан. Наступний рис. 4 підібраний мною до теми: «Моє минуле». На цьому зображенні я бачу маму, крізь призму того, що вони з татом майже не спілкувались, вона шукала підтримку у мені. Потрібно було контролювати стан матері, наближуватися до її відчуттів, що і посприяло швидкому моєму подорослішанню. По суті я займалась вирішенням дорослих проблем у свої 14-15 років. Виражено прослідковувалось, що я була зорієнтована на своє оточення, на прийняття рішень. Не думаю, що це те, чим би я мала б займатись, будучи ще підлітком. І до цих пір це так: мама дуже сильно покладається на мене в усіх справах, в особистих також. Шукає в мені підтримку. Проте мені не завжди доводилось мати підтримку від неї, до моїх проблем у неї звична байдужість.

П.: Ти прилинула до статуї душею (очевидно, це образ матері), наче багато чого у тебе з нею не вирішено (рис. 4). Сам образ, у вигляді статуї, не є живим. Оголена дівчина – це може бути свідченням того, що тебе зарано включали (зокрема мати) в особисті питання чоловічо-жіночих взаємин?

К.: Це дійсно так, усе сказане вами – вірно. Рис. 5 відображає «Я-реальне». При виборі малюнку я звернула увагу на тумбочку і вирізаний в ній сегмент, як і на підпорку спини у людини, котра сидить. Я відчула цей рис. 5, що інколи буває так, що треба з себе щось витягувати, вивільнятись, віддаючи іншій людині. І саме це робить мене мною, тобто оце і є «Я-реальна».

П.: Гіпотеза: ти вибрала цей малюнок тому, що тобі дуже хотілось, коли ти дорослішала передати батькові раціональність, мудрість, «вставити» свою позицію у психіку батька? Ти навіть готова були поступитися чимось своїм, аби тільки допомогти батькові, чи так?

К.: Так, він був досить розумною людиною, єдиний недолік – це випивка. Якщо б то було можливо знівелювати, то він був би ідеальним татом. Я постійно відчувала потребу когось рятувати, цей «синдром рятувальника» втілений в мені, бо я намагалась рятувати тата. Мама після смерті батька казала мені, що я недостатньо приділила часу, зусиль, щоб врятувати його. Мама переклала на мене відповідальність за свого чоловіка. Тепер я намагаюсь компенсувати докори матері, і якщо потрапляю в якусь ситуацію, де потрібно когось рятувати, я вся там.

П.: Лише зараз стало зрозуміло, чому та дівчина на коні – відштовхується (рис. 1), бо ти внутрішньо розуміла, що тобі потрібно відштовхнутися від проблем, які не до снаги дитині. Звинувачення мами виглядають алогічно, бо вона сама поїхала і залишила на тебе батька. Шкода, що мама не подякувала тобі і не зрозуміла, що радість життя, якщо і мав тато, то завдячуючи лише тобі, адже він щиро любив тебе.

К.: Так, я завжди відчувала його щирість, але її з'їдала слабкість. Наступний малюнок – це автопортрет Фріди Кало. Цей образ мені близький по духу, вона була хвора, але займалась улюбленою справою. Металевий стрижень (посередині тіла) – це підтримка її тулуба, а сила волі – це підтримка самої себе (рис. 6), завдяки цьому вона продовжувала жити далі.

П.: Цікавий образ ти обрала для ілюстрації теми «Казка мого життя». Очевидно є щось твоє у цьому образі? Ти дивишся так не лише на незгоди минулого, але ж, вочевидь, і на майбутнє, яке задане минулим?

К.: Метафорично я передала, що задаю вісь життя сама собі. Події, травми, які я проживала у дитинстві, визначили цю вісь і зробили мене тією, якою я є зараз – стійкішою, витривалішою та сильнішою, ніж то було раніше.

П.: Назва «Казка власного життя» дає змогу тобі відступати від реалій, адже «це казка», але ж ти чомусь відступаєш у бік посилення стражденності? Чому? Є ж можливість відступити у бік ейфорії?

К.: Так, ви вірно це відчули. Ця жінка відважно справляється з усіма труднощами та залишається врівноваженою і терплячою. Вона заслуговує на повагу та моє захоплення, в цьому я внутрішньо (душею) споріднена з нею.

П.: «Казкою» ти показуєш, що не лише цінуєш силу, а неначе свої власні гідності подібні до «її чеснот», адже вона залишилась калікою на все життя, і водночас своїм прикладом пробуджувала силу інших вистоявати (не падати) у важкі хвилини, боротися за життя! Відчувається явно твоя центрованість на пережитий тобою драмі нелегкого дитинства, як і те,

Рис. 5. Сальвадор Далі.
Назва респондента:
«Я-реальне»

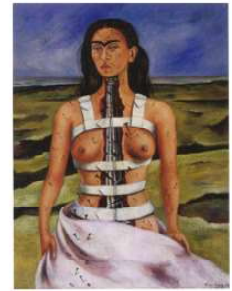

Рис. 6. Фріда Кало.
Назва респондента:
«Казка мого життя»

що найвищою твоєю гідністю є здатність вижити і не зламатися! Якщо згадати рис. 5, то ти готова була пожити собою, віддати частину себе іншій особі і ти це й робила заради батька, з прагненням рятувати його. Ти хотіла, щоб у батька був такий стержень, як на рис. 6, опора у самому собі. Так формувалась та виявляється твоя готовність до пожертви (жертвності), яку ти несеш по життю.

К.: Я переживаю здивування, у мені відгукується все, що ви говорите, але сама я чомусь це не побачила, коли обирала цей образ. Гідність – для мене це мужність і витримка, стійкість до незгод, до драматизму життя і це моя особливість, яка стимулює мій рух далі. Це дає мені сили жити.

П.: Явно твоя психіка обходить той фактаж, у чому ти можеш шкодити сама собі?!

К.: Так, психіка обходить те, що я несу в собі: у мене постійно розвинена внутрішня тривожність, це і є вимушеним «дарунком» пережитого досвіду.

П.: У цій стражденності та жертвності ти стверджуєш силу, яка є дуже важливою, бо багато людей взагалі були б не в змозі витримати те, що тобою пережито. Проте не варто за критерій власної сили незмінно вважати міру стражденності, бо ти сама, поза своїм контролем, будеш «знаходити» відповідні ситуації, щоб ствердитись.

К.: Мені важко будувати стосунки з будь-ким, бо я дуже швидко віддаюся цій людині, а для неї, це вочевидь, забагато, а мені потім важко повернутися до себе самої, бо я втрачаю себе, коли є захоплення іншою особою. Очевидно моє прагнення до добра і злагоди, які нереалізовані у дитинстві, домінують у пориванні до компенсаторних висот щастя. Останній малюнок я підбрала до теми «Криза» (рис. 7).

П.: Бачимо вияв праглогічного мислення, де через відступи від реальності передається зміст. Людина, дивлячись у дзеркало, не може відобразити свою потилицю. Ти весь час зайнята тим, що уже було позаду? Чи тим, що «до тебе є спиною», а не обличчям? Тоді цей малюнок передає зміст того, що

Рис. 7. Рене Магрітт.
Назва респондента:
«Криза»

твоє минуле (символізує «потилиця») домінує над сприйняттям того, що відбувається «тут і зараз», навіть над адекватністю самосприйняття.

К.: Останнє із того, що ви сказали, для мене є важливим, що я стою не на першому місці, а завжди як тінь минулого, «бачу потилицю» когось, ніби я йду за кимось, позаду. Я не можу проявити себе, щоб люди помітили мене, як гідну. Завжди попереду хтось, та й супроводжується це ірраціональними чинниками.

П.: Хто у тебе на першому місці за ступенем гідності? Ти досить красива і юна, щоб бути позаду когось. Пригадується рис. 4, де ти прильнула до статуї, але вона не помічає цього.

К.: Я себе так відчуваю. Ніколи ніхто не приділяв увагу тому, що я відчуваю, не проникався моїми почуттями. На першому місці було усе те, що для батьків було важливим (для мами, тата та інших). Та це, як мені пригадується, уже ілюстрував рис. 2, де я залякана.

П.: Твої власні почуття (і відчуття кризи) залежні від того, що скажуть інші, раніше це позиція батьків?

К.: Так, це мене руйнує і зберігається напруження дотепер.

П.: Потрібно це напруження знейтралізувати. Якщо мама тебе у чомусь звинувачує, то це її особистісна проблема. Обраний тобою рис. 7 вказує на те, що і досі ти зайнята минулим (тобто тим, що уже позаду). Більше того, цей рис. 7 показує, що те, яке уже позаду всього-на-всього блік у дзеркалі для тебе живої, молодой і красивої. А це явно деструктує бачення тобою реальності «тут і зараз» як власних перспектив у майбутньому. І твоя психіка мудра, вона «знає все», адже назва написана відповідно до проблем, які ти відчуваєш, рис. 2 «Драматична подія мого життя». Це підтверджує і рис. 6, який відображує драматизм життя через образ «Фріди Кало».

К.: Я зрозуміла, що важливо послаблювати свою концентрованість психіки на драмі минулого, тобто на тому, що уже позаду (як на рис. 7). Важливо розвивати адекватність розуміння, що відбувається «тут і зараз». Страшно подумати, як би я жила далі без сьогоднішнього сеансу. Дякую Вам за просвітлення мого розуму.

П.: Те, що було, ми не можемо змінити. Радій, що ти не втратила лібідну енергію до інших людей та до самої себе. Ти смілива і змогла зважитись на сеанс. Ти пережила досить багато, важливо тепер орієнтуватись у розумінні ситуації «тут і зараз» та вчитись творити стосунки на партнерських засадах. Дякую за готовність до співпраці впродовж сеансу АСПП.

К.: Це я Вам дякую, тому що у мене вже зараз пробуджується ентузіазм до новостановлення, до самозмін, до бачення перспектив, а не застрягання у минулому, яким би драматичним воно не було. Я зрозуміла головне – у мені фіксувалась обездолена

дитина, якій потрібна допомога, я ж, щоб це було непомітним, сама кидалась на допомогу іншим. Дякую за сеанс – це мені подарунок долі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрущенко В.П., Яценко Т.С. Філософсько-психологічні проблеми методології пізнання психіки. *Психологія і суспільство*. 2012. №3. С. 63-77.
2. Леві-Брюль Л. Первісне мислення. *Психологія мислення*. М: МДУ, 1980. С. 130-140 (рос. мовою)
3. Яценко Т.С. Пізнання індивідуальної неповторності архетипної символіки у процесі глибинної корекції. *Психологія і суспільство*. 2013. №1. С. 75-85.
4. Яценко Т.С. Метод активного соціально-психологічного навчання: індуктивно-дедуктивне обґрунтування. *Психологія і суспільство*. 2001. №2. С. 152-158.
5. Яценко Т., Іваненко Б., Харенко С. Об'єктні відношення та їх глибинно-психологічний зміст. *Психологія і суспільство*. 2005. №3. С. 53-58.
6. Яценко Т. Об'єктивність та об'єктність у глибинно-психологічному пізнанні. *Психологія і суспільство*. 2008. №1. С. 88-92.
7. Яценко Т.С. Феномен імпліцитного порядку в глибинному пізнанні психіки. *Психологія і суспільство*. 2017. №4. С. 109-126. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2017.04.109>
8. Яценко Т.С. Психологічні основи групової психокорекції. Київ, 1996. 264 с.
9. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання. Київ, 2004. 679 с.
10. Яценко Т.С. Глибинна психологія: діагностика та корекція тенденції до психологічної смерті. Ялта, 2008. 204 с.
11. Яценко Т., Галушко Л., Євтушенко І., Манжара С. Паралогічність мислення психолога в контексті глибинно-корекційного пізнання. *Психологія і суспільство*. 2020. №4. С. 54-69. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2022.04.054>
12. Яценко Т.С. Самодепривація психіки та дезадаптація суб'єкта. Київ, 2015. 280 с.
13. Яценко Т.С., Глузман А.В. Методологія глибинно-корекційної підготовки психолога. Дніпропетровськ, 2015. 396 с. (рос. мовою)
14. Яценко Т.С., Бондар В.І., Галушко Л.Я., Камінська А.М., Педченко О.В. Психодіагностика репродукцій художніх творів у підготовці психологів: навч. посіб. Дніпро-Київ, 2018. 300 с.
15. Яценко Т.С. Архаїчний спадок психіки: психоаналіз феноменології проблеми. Дніпро: Інновація. 2019. 283 с.
16. Яценко Т.С. Методологія глибинного пізнання: паралогічне і логічне мислення. Дніпро: Інновація, 2021. 323 с. (рос. мовою)
17. Yatsenko, T. (2021). *Archaic Heritage of the Psyche: Psychoanalysis of the Phenomenon* (V. Lunov, Trans.). Ottawa: Accent Graphics Communications ' Publishing. Glasgow: Society for the support of publishing initiatives and scientific mobility Limited.
18. Yatsenko Tamara, Ivashkevych Ernest, Halushko Lyubov'Kulakova Larysa. Dialogue in In-Depth Cognition of the Subject's Psyche: Functioning of Pragmatic Referent Statements. *Psycholinguistics. Психолінгвістика*. 36. Наук. Праць. Переяслав: ФОП Домбровська Я.М. 2022. Вип. 31(1). 187- 232 с.

REFERENCES

1. Andruschenko, V., Yatsenko, T. (2012). Filosofs'ko-psykholohichni problemy metodolohiyi piznannya psykhyky. [Philosophical and psychological problems of methodology knowledge of the psycho]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychology and society*, 3, 63-77 [in Ukrainian].
2. Levi-Bryul, L. (1980) Pervobitnoe mishlenie. *Psikhologiya mishleniya*. Moscow [in Russian].
3. Yatsenko, T. (2013). Piznannya individual'noyi nepovtornosti arkhayichnoyi symvoliky u protsesi hlybnoyi korektsiyi [Knowledge of the individual uniqueness archetypical symbolism in the deep correction]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychology and society*, 1, 75-85 [in Ukrainian].
4. Yatsenko, T. (2001). Metod aktyvnoho sotsial'no-psykholohichnoho navchannya: induktyvno-deduktyvne obhruntuvannya [Active method of the social and psychological training in ductive- deductive reasoning]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychology and society*, 2, 152-158 [in Ukrainian].
5. Yatsenko, T., Ivanenko, B., Harenko, S. (2005). Ob'yektni vidnoshennya ta yikh hlybno-psykholohichnyy zmist [Objech relations and their deeply psychological content]. *Psykhologhiya i suspilstvo-Psychologu and society*, 3, 5358 [in Ukrainian].
6. Yatsenko, T. (2008). Ob'yektyvnist' ta obyektynist' u hlybno-psykholohich – normy piznanni [Objektiviti and objectivity in deeply psychological knowledge]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychologi and society*, 1, 88-92 [in Ukrainian].
7. Yatsenko T. (2017) Fenomen implicitnoho porjadku v hlybnoomu piznanni psykhyky [The phenomenon of the implicit order in the deep cognition of the psyche]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychologi and society*, 4, 109-126 [in Ukrainian].
8. Yatsenko, T.S. (1996) Symbolism of dreams and psychological drawings: in book [*Psychological basics of group psycho-correction*]. Kyiv [in Ukrainian].
9. Yatsenko, T.S. (2004) Teoriia i praktyka hrupovoi psykhykorektsii [*Aktyvne sotsialno-psykholohichne navchannia*]. Kyiv [in Ukrainian].
10. Yatsenko, T.S. (2008) Hlybna psykholohiia: diahnozyka ta korektsiia tendentsii do psykholohichnoi smerti. [Deeply spsychologi: diagnosis and correccion of the tendency to psychological death]. Yalta [in Ukrainian].
11. Yatsenko, T., Galushko, L., Jevtuschenko, J., Manzhar, S. (2020). Pralohichnist' myslennya psykhologa v konteksti hlybno-korektsiynoho piznannya [Pralohicity of the psychologist's thinking in the context of deep-correctional cognition]. *Psykhologhiya i suspilstvo – Psychologi and society*, 4, 54-69 [in Ukrainian].
12. Yatsenko T.S., (2015) Semodeprevatsiya psykhyky ta dezadaptatsiya sub'yekta [Semodeprevation the psyche maladaptation of the subjech]. Kyiv [in Ukrainian]. Metodolohiya hlybno-korektsiynoi pidhotovky psykholoha.
13. Yatsenko, T.S., Gluzman, A.V. (2015). [Methodology of the preparation of indeprh correctional psychologist]. Dnepropetrovsk [in Ukrainian].
14. Yatsenko, T.S., Bondar V., Galuchko, I., Kainska, A., Dedchenko, O. (2018). Psykhoanaliz reproduksiy khudozhnokh tvoriv u pidhotovtsi psykholohiv [Psychoanalysis of the art reproductions in the training of psychologists]. Dnipro-Kyiv [in Ukrainian].
15. Yatsenko, T.S. (2019) Arkhayichnyy spadok psykhyky psycho-analis fenomenolohiyi problem [Archaic legacy of the psyche: psychoanalysis of the problem phenomenology]. Dnipro [in Ukrainian].
16. Yatsenko, T.S. (2021). Metodolohiya hlybnoho piznannya: pralohichne I lohichne mishlennya [Metodologiya glubinnogo poznaniya: pralogicheskoe I logicheskoe mishlenie]. [in Russian].
17. Yatsenko, T. (2021). Archaic Heritage of the Psyche: Psychoanalysis of the Phenomenon (V. Lunov, Trans.). Ottawa: Accent Graphics Communications' Publishing. Glasgow: Society for the support of publishing initiatives and scientific mobility Limited.
18. Yatsenko Tamara, Ivashkevych Ernest, Halushko Lyubov' Kulakova Larysa (2022) Dialogue in In-Depth Cognition of the Subject's Psyche: Functioning of Pragmatic Referent Statements. *Psycholinguistics*. Pereyaslav.

АНОТАЦІЯ

Тамара ЯЦЕНКО, Олександр МИТНИК, Любов ГАЛУШКО, Катерина ТКАЧЕНКО, Дмитро БУЛЬЧЕНКО.

Особливості пізнання пралогічного мислення у процесі психоаналізу візуалізованих презентантів психіки суб'єкта.

Стаття розкриває особливості та можливості пізнання пралогічного мислення психіки в процесі діалого-психоаналітичної взаємодії психолога з респондентом у групах активного соціально-психологічного пізнання (АСПП). Стверджується факт збереженості інформаційних еквівалентів психіки за умов її перекодування в тематично візуалізовані форми малюноків упредметнених самопрезентантів. Робота узагальнює результати понад сорокарічного досвіду аналітико-професійної підготовки психологів до практичної роботи з людьми та їх особистими проблемами. Метою дослідження було виявлення неконтрольованих психікою відступів від реальності Я, що достовірно сигналізують про особистісні проблеми суб'єкта. Доведено, що об'єктивування процесу малюнкової самопрезентації в групах АСПП сприяють спостереженню та вивченню психіки за умов діалогічної взаємодії психолога з респондентом, що має опосередкований характер, пов'язаний із її різними упредметненнями. Цим визначається доступність та рівність можливостей для кожного учасника групи АСПП в прийнятті участі, в опрацюванні результатів самопрезентації, що сприяє об'єктивуванню деструкцій психіки, які сигналізують про його особистісні проблеми (відступи від реальності, заради інтересів ідеалізованого Я). При цьому провідним методом дослідження було активне соціально-психологічне пізнання (вірніше, його стенограми), що ґрунтується на психодинамічній методології. Загальною передумовою його реалізації слугує процес опредметнення учасниками АСПП власної психіки із наступним її аналізом у процесі діалогу, який веде психолог з респондентом із періодичними проміжними та узагальнювальними інтерпретаційними висновками. Результатом дослідження стало розширення та поглиблення самоусвідомлювального потенціалу учасників АСПП, яке знівелює деструкції їхньої психіки, породжувані внутрішньою стабілізованою суперечністю (особистісною проблемою), що піддається

із плином часу глибинному пізнанню на упередженому та доступному спостереженню малюнковому матеріалі, що, власне, й зумовлює самісну психокорекцію. У будь-якому разі висновується, що результативність проходження особою груп АСПП ґрунтується на пробудженні в неї інстинкту самозбереження завдяки посиленню раціональності логічного мислення. Тому діагностико-корекційне пізнання психіки майбутнім психологом є вкрай важливим для становлення його професійної компетентності у практиці надання допомоги іншій людині.

Ключові слова: психоаналіз, психіка, суб'єкт, не-свідоме, активне соціально-психологічне пізнання (АСПП); глибинна корекція; прагматичне мислення; психомалюнок; самоусвідомлення.

ANNOTATION

Tamara YATSENKO, Oleksandr MYTNYK, Lyubov GALUCHKO, Kateryna TKACHENKO, Dmytro BULCHENKO.

Peculiarities of cognition the prelogical thinking in the process of psychoanalysis of visual presenters of the subject's psyche.

The article describes the peculiarities and possibilities of cognition of the prelogical thinking of the psyche in the process of dialogue-psychoanalytical interaction of a psychologist with a respondent in groups of active social-psychological cognition (ASPC). The fact of the preservation of informational equivalents of the psyche under the conditions of its transcoding into thematically visualized forms of drawn and objectified self-representations is asserted. The paper summarizes the results of over forty years of analytical and professional training of psychologists for practical work. *The purpose of the paper* is to identify deviations of "Self" from the reality that are not controlled by the psyche, which reliably signal the subject's personal problems. The objectification of the drawn self-representation process in ASPC groups contributes to the observation and research (in the dialogue interaction of the

psychologist with the respondent), which has a mediated nature related to the objectivity of the psyche. This determines the accessibility and equality of opportunities for each ASPP group member in participation, in processing the results of self-representation, which helps to objectify the destruction of the psyche, which signal about their personal problems (deviations from reality for the sake of the interests of the "Idealized Self"). The main *research method* is the active social-psychological cognition (or rather, its transcripts), which is based on psychodynamic methodology. The general prerequisite for the implementation of the specified method is the process of objectification by the ASPC participants of their own psyche, followed by the analysis in the form of a dialogue between the psychologist and the respondent, with periodic intermediate and generalizing interpretative conclusions. *The result of the study* is the expansion and deepening of self-awareness by the ASPC participants, which catalyzes the leveling of the destruction of their psyche, generated by an internal stabilized contradiction (personal problem), which is subject to in-depth cognition on the objectified and accessible visual material, which results in psychocorrection. *Conclusions.* The effectiveness of a person's participation in ASPC groups is based on awakening the self-preservation instinct due to strengthening the rationality of the logical thinking. Therefore, diagnostic and corrective cognition of the psyche by a future psychologist is extremely important for the development of their professional skills when helping other people.

Key words: active social-psychological cognition (ASPC); in-depth correction; prelogical thinking; psycho-drawing; self-awareness.

Рецензенти:
д. психол. н., проф. Юрій МАКСИМЕНКО,
д. психол. н., проф. Віктор МОСКАЛЕЦЬ.

Надійшла до редакції 30.08.2022
Підписана до друку 14.09.2022.

Бібліографічний опис для цитування:

Яценко Т.С., Митник О.Я., Галушко Л.Я., Ткаченко К.В., Бульченко Д.В.
Особливості пізнання прагматичного мислення у процесі психоаналізу візуалізованих презентантів психіки суб'єкта. Психологія і суспільство. 2022. №2. С. 113–134.
DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2022.02.113>